

Deel dit artikel ([https://twitter.com/intent/tweet?text=nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting \(neven\)aanneming&via=Instituut_BR&url=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123](https://twitter.com/intent/tweet?text=nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting (neven)aanneming&via=Instituut_BR&url=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123)) ([https://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123&title=nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting \(neven\)aanneming&source=IBR Tracker](https://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123&title=nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting (neven)aanneming&source=IBR Tracker)) ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123&t=IBR Tracker%20nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting \(neven\)aanneming](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123&t=IBR Tracker%20nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting (neven)aanneming))) (<mailto:?subject=IBR Tracker Artikel delen&body=Ik vond dit artikel in IBR Tracker:%0D%0Ahttp://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123>)

TBR 2021/123

Rechtbank Den Haag, 10-3-2021, Nr. C/09/579474 / HA ZA 19-919, ECLI:NL:RBDHA:2021:2174 (<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBDHA:2021:2174>) (Reikwijdte coördinatieverplichting (neven)aanneming)

Mr. R.C. Hartendorp

BW : art. 6:74, art. 6:127, art. 6:130, art. 6:248, art. 6:155, art. 6:159, ; Rv : art. 150, ; UAV 2012 : par. 5, par. 8, par. 26, par. 31, par. 40, par. 42, par. 43, par. 47,

Nevenaanneming. Contractuele rechtsverhouding. Coördinatie. Planning. Inspanningsverbintenis:

Met gastnoot S. van Gulijk, L.H. Muller ¹, Red.

De feiten

2.1. De Gemeente heeft eind 2016 een aanbesteding volgens de Nationale niet-openbare procedure (aanbesteding met voorafgaande selectie) georganiseerd voor de reconstructie (zowel bovengronds als ondergronds) van de openbare ruimte Ridder van Montfoortlaan en omgeving in Hazerswoude-Dorp (hierna ook: 'het Werk'). De wijk was onderhevig aan forse zettingen en het maaiveld en de riolering waren 30 tot 80 centimeter gezakt. Het Werk omvatte op hoofdlijnen de vervanging van de riolering, het aanvullen van de rioolsleuf en de ondergrond met lichte ophoogmaterialen, en het reconstrueren van de verharding, groen en alle andere elementen in de openbare ruimte.

2.2. De aanbestedingsprocedure was opgedeeld in een selectiefase (waarvoor maximaal vijf gegadigden worden geselecteerd) en, vervolgens, een inschrijvingsfase, waarin de geselecteerde gegadigden worden uitgenodigd een aanbieding te doen.

(...)

2.4. Zowel aannemingsbedrijf Lindeloof B.V. (hierna: Lindeloof) als [eiseres] heeft deelgenomen aan de selectiefase. [eiseres] is daarbij afgevalen. Lindeloof is uitgenodigd om een inschrijving te doen.

(...)

2.14. De Gemeente heeft vervolgens opdracht gegeven aan Lindeloof om het Werk voor de door Lindeloof aangeboden prijs van € 2.150.000,- uit te voeren.

2.15. Lindeloof heeft [eiseres] voor de uitvoering van het Werk aangesteld als onderaannemer. Dhr. [projectleider eiseres], projectleider bij [eiseres] (hierna: [projectleider eiseres]) heeft kort na de definitieve

gunning aan de Gemeente, de nutsbedrijven en hun aannemers een uitnodiging verstuurd voor een eerste LEAN-sessie op 20 april 2017.

(...)

3 Het geschil in conventie

3.1. [eiseres] vordert - samengevat - dat de rechtbank de Gemeente bij vonnis uitvoerbaar bij voorraad veroordeelt tot betaling van een bedrag van € 390.194,84, te vermeerderen met de wettelijke handelsrente vanaf 1 augustus 2019 en met de proceskosten.

3.2. [eiseres] legt aan de vorderingen, kort gezegd, het volgende ten grondslag. [eiseres] vordert betaling van vorderingen van hoofdaannemer Lindeloof in verband met de uitvoering van het Werk, die aan [eiseres] zijn gecedeerd. Lindeloof heeft op het Werk ingeschreven met een tijdplanning die sloot op 28 weken. Daarbij is Lindeloof uitgegaan van de uitspraken van de Gemeente in het Bestek over de afspraken met de nutsbedrijven en de opgenomen termijnen voor de uitvoering en het instandhouden van de sleuven voor het noodtracé en de definitieve kabels en leidingen en tijdelijke voorzieningen. De nutsbedrijven lieten zich bij de uitvoering van het werk echter niet of nauwelijks aansturen en beschikten niet over een concrete en heldere planning. Door het tekortschieten van de nutsbedrijven is het werk van Lindeloof fors uitgelopen. Hierdoor is Lindeloof met extra kosten en schaden geconfronteerd, waarvan € 390.194,84 nog niet is vergoed.

Deze extra kosten komen voor risico van de opdrachtgever en dienen derhalve vergoed te worden door de Gemeente.

In de eerste plaats omdat Lindeloof heeft mogen afgaan op de in het Bestek vermelde tijdsplanning en instandhoudingsduur van sleuven en tijdelijke voorzieningen. De gebleken onjuistheid van die informatie komt voor risico van de opdrachtgever (§ 29 lid 3 en 47 lid 1 UAV 2012).

In de tweede plaats omdat de Gemeente heeft nagelaten van de nutsbedrijven nakoming van de contractuele verplichtingen en vergunningsvoorwaarden te verlangen. Lindeloof kon hierdoor rioleringswerkzaamheden niet uitvoeren, omdat de kabels en leidingen niet in het noodtracé waren gelegd. Daarmee heeft de Gemeente niet voldaan aan de verplichting om ervoor te zorgen dat de aannemer tijdig kan (blijven) beschikken over een terrein waarop het werk moet worden uitgevoerd (§ 5 lid 1 sub c UAV 2012).

In de derde plaats omdat Lindeloof een tijdschema heeft opgesteld dat aansloot bij een planning van 28 weken. Door de gebrekkige samenwerking met de nutsbedrijven, is die termijn meer dan verdubbeld. Op grond van § 26 lid 7 UAV 2012 heeft Lindeloof aanspraak op bijbetaling vanwege deze uitloop, omdat meer van haar werd verlangd dan redelijkerwijs van haar kon worden gevergd.

In de vierde plaats brengt de aanvullende werking van de redelijkheid en billijkheid (artikel 6:248 lid 1 van het Burgerlijk Wetboek (BW) mee dat de door de nutsbedrijven veroorzaakte vertraging voor rekening van de Gemeente komt, voor zover de contractuele bepalingen en/of de UAV 2012 daarover onvoldoende duidelijkheid geven. Regel in de bouw is dat de opdrachtgever de consequenties draagt, indien een nevenaannemer een door een andere nevenaannemer te verrichten prestatie onmogelijk maakt. Daarnaast was de Gemeente als enige in staat om van de nutsbedrijven te verlangen dat zij zich aan de schema's en plannings hielden.

3.3. De Gemeente voert verweer.

3.4. Op de stellingen van partijen wordt hierna, voor zover van belang, nader ingegaan.

In reconventie

3.5. De Gemeente vordert - samengevat en na vermeerdering van eis - dat de rechtbank bij vonnis uitvoerbaar bij voorraad [eiseres] veroordeelt tot betaling van:

primair:

een bedrag van € 188.950,62 (op grond van tekortschieten van Lindeloof/ [eiseres] in de nakoming van de coördinatieverplichting in het Bestek);

een bedrag van € 208.126,71 (op grond van onverschuldigde betaling);

een bedrag van € 47.250,- (korting vanwege overschrijding van de bouwtijd, § 1.05.02 Bestek en § 42 UAV 2012);

subsidiar:

a. een bedrag van € 188.950,62 (op grond van onrechtmatig handelen van [eiseres] tegenover de Gemeente).

Daarnaast vordert de Gemeente (zowel primair als subsidiair) veroordeling van [eiseres] tot betaling van rente en kosten (buitengerechtelijk en gerechtelijk).

3.6. De Gemeente legt, kort weergegeven, het volgende aan haar vorderingen ten grondslag. Op grond van de aanbestedingsstukken heeft Lindeloof een verplichting om haar werkzaamheden met de werkzaamheden van de nutsbedrijven te coördineren en de fasering en planning van de werkzaamheden met de nutsbedrijven af te

stemmen. Lindeloof is structureel in die coördinatieverplichting tekortgeschoten. Als gevolg daarvan heeft de Gemeente schade geleden, bestaande uit € 188.950,62 aan kosten voor extra inzet van ambtenaren. Die kosten komen op grond van artikel 6:74 BW voor rekening van Lindeloof.

Daarnaast vordert de Gemeente een bedrag van € 208.126,71 terug op basis van onverschuldigde betaling. De Gemeente heeft deze kosten eerder voor haar rekening genomen, maar die kosten zijn gerelateerd aan de nutsbedrijven. Het gaat dan ook om extra werkzaamheden die het gevolg zijn van het tekortschieten van Lindeloof in de nakoming van haar coördinatieverplichting.

Ten derde legt de Gemeente op grond van § 1.05.02 Bestek en § 42 UAV 2012 een korting op de aanneemsom op van € 47.250,- (105 dagen x € 450,- per dag), omdat het Werk uiterlijk op 4 september 2018 had moeten worden opgeleverd, maar de daadwerkelijke oplevering pas op 18 december 2018 heeft plaatsgevonden.

3.7. [eiseres] voert verweer.

3.8. Op de stellingen van partijen wordt hierna, voor zover van belang, nader ingegaan.

4 De beoordeling

In conventie

Rechtsgeldige cessie?

4.1. [eiseres] vordert in conventie een bedrag van € 390.194,84. Deze vordering behoort oorspronkelijk toe aan Lindeloof. De rechtbank is met [eiseres] van oordeel dat Lindeloof de vordering in de akte van cessie van 25 juli 2019 rechtsgeldig aan [eiseres] heeft overgedragen. Daartoe wordt het volgende overwogen.

4.2. De vordering ziet op extra kosten en schade die Lindeloof in verband met de uitvoering van het Werk heeft moeten dragen, als gevolg van stagnatie die veroorzaakt is door het tekortschieten van de nutsbedrijven. Volgens Lindeloof (en met haar [eiseres]) komen deze meerkosten op grond van de in april 2017 gesloten aannemingsovereenkomst (en de daarop van toepassing zijnde UAV 2012, meer in het bijzonder paragrafen 5 lid 1, 26 lid 7 en 47 lid 2 UAV 2012) voor rekening van de Gemeente. In de genoemde akte van cessie heeft Lindeloof alle vorderingen die zij met betrekking tot het Werk op de Gemeente heeft aan [eiseres] overgedragen. Duidelijk is dat ook deze vordering daaronder valt. De rechtbank volgt de Gemeente niet in haar verweer dat de akte van cessie niet geldig is, omdat Lindeloof op grond van § 43 lid 1 UAV 2012 alleen het recht op het saldo, bedoeld in § 40 lid 1 UAV 2012, geheel of gedeeltelijk kan cederen. Het in § 40 lid 1 UAV 2012 genoemde saldo betreft het bedrag van de aanneemsom, verhoogd of verlaagd met wat de aannemer overigens op grond van de overeenkomst toekomt of door hem verschuldigd is.

Het Werk is inmiddels opgeleverd en de oorspronkelijke aanneemsom van € 2.150.000,- is betaald. Uit de toelichting van [eiseres] volgt dat er nog twee discussies tussen partijen lopen. Allereerst loopt (buiten deze procedure) nog een discussie tussen Lindeloof en de Gemeente over de eindafrekening van de aanneemsom en het saldo van meer- en minderwerk ter hoogte van € 67.676,11. Daarnaast is Lindeloof van mening dat zij op grond van de overeenkomst nog een aanspraak heeft op bijbetaling ter hoogte van € 390.194,84 vanwege de uitloop van de planning (de vordering in deze procedure). Deze vordering is dan ook een gedeelte van het in § 40 lid 1 genoemde saldo dat - naar de mening van Lindeloof - nog aan Lindeloof toekomt. Reeds uit § 43 lid 1 UAV 2012 volgt dat Lindeloof deze aanspraak aan [eiseres] kan overdragen.

4.3. De rechtbank is dan ook van oordeel dat [eiseres] in de vordering in conventie kan worden ontvangen.

Vergoeding stagnatie vanaf 28 weken?

4.4. Het geschil in conventie komt in de kern op het volgende neer. Lindeloof heeft op het Werk ingeschreven met een planning en uitvoeringsduur van 28 weken na gunning. Zij heeft die tijdsduur ook aangehouden bij haar tijdschema en werkschema voor de uitvoering. De planning van 28 weken is volgens Lindeloof fors uitgelopen door tekortkomingen van de nutsbedrijven, wat voor Lindeloof tot extra kosten en schade heeft geleid. Lindeloof (en met haar in deze procedure [eiseres]) stelt dat die stagnatieschade (om diverse redenen, zie randnummer 3.2) voor rekening van de Gemeente komt.

4.5. De Gemeente heeft zich op het standpunt gesteld dat Lindeloof hoe dan ook geen uitloopvergoeding over de periode van 28 weken tot 52 weken na gunning toekomt. In het Bestek is duidelijk bepaald dat de uitvoeringsduur één kalenderjaar na de start van het werk bedraagt. Het tijdschema/versnellen van de planning was geen onderdeel van de EMVI-criteria. Het hanteren en blijven vasthouden aan een planning van 28 weken is de eigen keuze geweest van Lindeloof, aldus - nog steeds - de Gemeente. De Gemeente heeft in dat verband ook gewezen op het voor de definitieve gunning gehouden verificatiegesprek en de daaropvolgende mailwisseling, waarin zowel Lindeloof als de Gemeente hebben bevestigd dat uitloop van de planning voor rekening van Lindeloof is en dat uitloopschade tot 52 weken niet zal worden vergoed (zie 2.11 - 2.13).

4.6. [eiseres] heeft in reactie op dit betoog van de Gemeente gesteld dat de maximale uitvoeringsduur van 52 weken (de bouwtijd als bedoeld in § 8 UAV 2012) niet hetzelfde is als het algemeen tijdschema (als bedoeld in § 26 UAV 2012). Dat tijdschema zat bij de inschrijving van Lindeloof en voorzag in een uitvoering binnen 28 weken. Dit tijdschema is, met de gunning, door de Gemeente geaccepteerd. Lindeloof heeft op grond van § 26 lid 7 UAV 2012 een aanspraak op bijbetaling, als het tijdschema wordt gewijzigd. De mededeling van de Gemeente dat geen uitloop tot 52 weken wordt vergoed is een eenzijdige interpretatie van de Gemeente die geen onderdeel uitmaakt van de overeenkomst en Lindeloof dus niet bindt, aldus [eiseres].

4.7. De rechtbank ziet zich dus allereerst voor de vraag gesteld of en zo ja, welke betekenis in de contractuele verhouding tussen partijen toekomt aan de door Lindeloof gehanteerde planning van 28 weken.

4.8. Voordat verder wordt ingegaan op de beantwoording van die vraag, stelt de rechtbank het volgende voorop. De overeenkomst tussen partijen is tot stand gekomen na een aanbestedingsprocedure. De aanbestedingsstukken (de Inschrijvingsleidraad, het Bestek, de Nota's van Inlichtingen) vormen de basis van de aannemingsovereenkomst. Bij de uitleg van stukken uit een aanbestedingsprocedure moet in acht worden genomen dat de aanbestedingsprocedure twee centrale beginselen kent: het beginsel van gelijke behandeling en het transparantiebeginsel. Het transparantiebeginsel impliceert dat alle voorwaarden en modaliteiten van de gunningsprocedure in het aanbestedingsbericht of in het bestek worden geformuleerd op een duidelijke, precieze en ondubbelzinnige wijze, zodat alle behoorlijk geïnformeerde en normaal oplettende inschrijvers de juiste draagwijdte kunnen begrijpen en zij deze op dezelfde manier kunnen interpreteren (vgl. HvJ EG 29 april 2004, ECLI:EU:C:2004:236 (<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:EU:C:2004:236>) (*Succhi di Frutta*)). De aanbestedingsstukken dienen daarom te worden uitgelegd naar hun objectieve betekenis (vgl. conclusie A-G. Keus bij HR 7 juli 2017, ECLI:NL:HR:2017:1265 (<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:HR:2017:1265>), randnummer 2.5). Dat houdt in dat het aankomt op de betekenis die naar objectieve maatstaven volgt uit de bewoordingen van de aanbestedingsstukken, gelezen in het licht van de gehele tekst en ook gelezen in het licht van de (eveneens objectief uit te leggen) op de aanbestedingsstukken volgende nota's van inlichtingen, waarvan alle potentiële inschrijvers kennis hebben kunnen nemen. Bij de uitleg van de aanbestedingsstukken dient de niet in die stukken tot uitdrukking gebrachte opvatting van de opstellers van de aanbestedingsstukken over de uitleg daarvan buiten beschouwing te worden gelaten, omdat die tot ongelijke behandeling zou kunnen leiden.

4.9. Ook wordt het volgende vooropgesteld. Op het Werk zijn de bepalingen van de UAV 2012 van toepassing. De bepalingen van de UAV 2012 houden, voor zover van belang voor het voorliggende geschilpunt, het volgende in:

§ 2. Van toepassing zijnde voorschriften, tegenstrijdige bepalingen

1. De bepalingen van de UAV gelden voor zover daarvan in het bestek niet uitdrukkelijk is afgeweken.

(...)

§ 8. Uitvoeringsduur, uitstel van oplevering

1. De termijn, binnen welke het werk moet worden opgeleverd, wordt in het bestek uitgedrukt (...)

(...)

§ 26. Algemeen tijdschema, werkplan

1. De aannemer stelt zo spoedig mogelijk een op de aard van het werk afgestemd algemeen tijdschema op.

In dit algemene tijdschema wordt duidelijk aangegeven op welke wijze, in welke volgorde, met welk materieel en met welke hulpmiddelen de aannemer voornemens is het werk en zijn onderdelen uit te voeren alsmede welke tijdsduur hij voor elk onderdeel nodig acht.

Tevens wordt daarin aangegeven op welke tijdstippen de aannemer ten behoeve van de voortgang van het werk en de volgorde van de onderdelen ervan zal dienen te beschikken over datgene waarvoor de opdrachtgever of de directie volgens de overeenkomst dient te zorgen. Het algemene tijdschema dient te voldoen aan de eisen, die ten aanzien van de uitvoering van het werk in de overeenkomst zijn gesteld, en wordt door de aannemer van een behoorlijke toelichting voorzien.

(...)

7. Wijzigingen door de directie in het goedgekeurde algemene tijdschema of gedetailleerde werkplan aangebracht geven de aannemer aanspraak op bijbetaling, indien van hem meer wordt verlangd dan redelijkerwijs van hem kan worden gevergd."

4.10. Toegepast op het onderhavige - door de Gemeente aanbestede en uiteindelijk aan Lindeloof opgedragen Werk - betekent dit naar het oordeel van de rechtbank het volgende.

4.11. Partijen zijn het erover eens dat Werk afwijkt van wat gebruikelijk is, omdat de civiele

(riool)werkzaamheden bij dit project gelijktijdig met de verlegging van de nutsvoorzieningen moesten worden

uitgevoerd. Het is echter gebruikelijk dat in werken als het onderhavige de nutswerkzaamheden meestal juist afzonderlijk (voorafgaand aan het civiele werk) plaatsvinden. In verband met de gelijktijdige uitvoering van de nutswerkzaamheden zijn in het Bestek - als onderdeel van het Werk van de civiele aannemer (de opdrachtnemer) - werkzaamheden opgenomen ten behoeve van de nutswerkzaamheden (graafwerkzaamheden voor de aanleg, het in stand houden en het verwijderen van een noodtracé en graafwerkzaamheden voor het aanleggen van definitieve kabels en leidingen). Daarbij zijn in het Bestek termijnen voor de instandhouding van de sleuven genoemd (paragrafen 1.05, 28 10 30, en 28 30 40). Verder is in randnummer 28 van het Bestek opgenomen dat over de werkzaamheden aan de nutsvoorzieningen *'in het voortraject uitgebreid overleg geweest [is] met de betrokken partijen.'* Ook staat in het Bestek dat de Gemeente voor de werkzaamheden van het Bestek, voor zover gecombineerd met het aanpassen van kabels en leidingen, een fasering in hoofdfasen met de nutsbedrijven is afgesproken.

4.12. Tegelijkertijd is in de aanbestedingsstukken benadrukt dat de gelijktijdige - en grotendeels geïntegreerde - uitvoering van de nutswerkzaamheden een risico vormt, omdat zich bij de uitvoering van de nutsvoorzieningen onverwachte ontwikkelingen en verstoringen (ook in de zin van uitloop) kunnen voordoen. Deze ontwikkelingen en verstoringen kunnen de voortgang van de civiele werkzaamheden beïnvloeden (zie de onder 2.3 en 2.5 weergegeven onderdelen uit de Selectieleidraad en de Inschrijvingsleidraad). In verband daarmee is - als EMVI-criterium - aan de inschrijvers gevraagd om uit te werken hoe zij daarop bij de uitvoering van de civiele werkzaamheden flexibel inspelen. Ook is in het Bestek bepaald dat, in afwijking § 31 lid 2 UAV 2012, de coördinatie, het integreren en het afstemmen van de civiele werkzaamheden op de nutswerkzaamheden door de aannemer moet gebeuren (§ 28 en 01 11 01 Bestek).

4.13. Tussen partijen is niet in geschil dat de bouwtijd van het Werk (als bedoeld in § 8 UAV 2012) op grond van § 1.05 van het Bestek 52 weken is (gerekend vanaf de start van het Werk). Maar tegelijkertijd staat in § 01 13 06 van het Bestek eveneens dat de aannemer een algemeen tijdschema (als bedoeld in § 26 UAV 2012) moet indienen, waarin onder meer de werkzaamheden van de nutsbedrijven zijn geïntegreerd. Dit tijdschema hoeft niet noodzakelijkerwijs gelijk te lopen aan de bouwtijd. Nergens is in het Bestek of in de andere aanbestedingsstukken bepaald dat het in te dienen algemeen tijdschema moet uitgaan van een uitvoeringsduur van één jaar. Uit het antwoord op de vraag 1 in de Tweede Nota van Inlichtingen volgt juist dat het de aannemer vrijstaat om zelf een tijdsplan te bepalen. Ook staat daarin dat in samenspraak met de bewoners is gekozen voor een relatief korte uitvoeringsperiode. De Gemeente heeft op de mondelinge behandeling toegelicht dat een voorkeur was uitgesproken voor 'kort en hevig' (zie ook de Inschrijvingsleidraad, p. 15 en 16). Van belang is ook dat de bouwtijd in 1.05 is uitgedrukt in een maximale tijd: het Werk moet *uiterlijk één kalenderjaar* na de start worden opgeleverd. Nergens is bepaald dat eerdere oplevering niet mogelijk of wenselijk is. Uit de aanbestedingsstukken volgt dan ook dat het de opdrachtnemer vrijstaat om een algemeen tijdschema in te dienen dat uitgaat van een kortere uitvoeringsduur dan de voorgeschreven maximale bouwtijd van één jaar.

4.14. Op zichzelf stelt de Gemeente terecht dat het versnellen van de uitvoeringsduur op dit Werk geen EMVI-criterium was. Daar staat tegenover dat de inschrijvers in het kader van het EMVI-criterium 'flexibiliteit t.a.v. door derden uit te voeren werkzaamheden' (dat ziet op de afstemming met de gelijktijdige werkzaamheden van de nutsbedrijven) wel is gevraagd om op voorhand een planning te overleggen, die inzicht geeft in de fasering van de werkzaamheden en de samenhang met de aanpassing van de nutsvoorzieningen, en ook inzichtelijk maakt hoe wordt ingespeeld op onverwachte ontwikkelingen en verstoringen (Inschrijvingsleidraad, p. 19, zie ook 2.5). De Gemeente heeft dus wel al in de inschrijvingsfase - in verband met de (complicerende) gelijktijdige en grotendeels geïntegreerde uitvoering van de nutswerkzaamheden - aan de inschrijvers gevraagd om op voorhand over een tijdsplanning na te denken en deze ter beoordeling in te leveren. Ook hierbij is niet bepaald dat die planning moet uitgaan van een uitvoeringsduur van 52 weken.

4.15. Lindeloof heeft daarop haar Plan van Aanpak ingediend, met een planning en fasering met een uitvoeringsduur van 28 weken (productie 4 bij dagvaarding). Lindeloof heeft op de mondelinge behandeling toegelicht dat zij op die planning ook haar inschrijfprijs had afgestemd en dat een langere uitvoeringsduur tot hogere kosten leidt. Vervolgens heeft de Gemeente, na de voorlopige gunningsbeslissing, een verificatiegesprek met Lindeloof gehouden. Partijen zijn het erover eens dat de Gemeente tijdens dat gesprek heeft uitgesproken dat zij de planning van 28 weken niet realistisch vond. De Gemeente heeft aan Lindeloof opdracht gegeven om het Plan van Aanpak op een aantal onderdelen, waarover de Gemeente vragen had, te verduidelijken (onder meer ten aanzien van de optimalisatie van de planning). Lindeloof heeft daarop op 3 april 2017 een nadere toelichting ingediend. In die toelichting is Lindeloof bij de planning van 28 weken gebleven. Lindeloof heeft een verdere toelichting gegeven op de door haar voorgenomen planning en fasering. Ook heeft Lindeloof toegelicht hoe zij een korte doorlooptijd denkt te kunnen realiseren. Daarbij heeft Lindeloof wel het belang van de LEAN-

sessies benadrukt. Lindeloof heeft ook verklaard dat de planning in de LEAN-sessies zal worden geoptimaliseerd en dat de uitkomst van de LEAN-sessies uiteindelijk de definitieve planning bepaalt.

4.16. Vast staat dat de Gemeente de door Lindeloof verstrekte nadere toelichting vervolgens als voldoende antwoord op haar vragen/twijfel heeft aanvaard ('optimalisatie planning = akkoord') en de opdracht definitief aan Lindeloof heeft gegund. Weliswaar hebben beide partijen daarbij ook opmerkingen gemaakt over het risico van uitloop van de planning van 28 weken, maar daar gaat de rechtbank hierna nog op in.

4.17. Het bovenstaande brengt de rechtbank tot het volgende oordeel. Lindeloof heeft bij het Plan van Aanpak een planning van 28 weken ingediend, met daarin een werkvolgorde en een tijdsduur per onderdeel (productie 4 bij dagvaarding). Ook de aanleg van het noodtracé en de aanleg van het definitieve tracé voor de nutsvoorzieningen zijn hierin opgenomen. Lindeloof heeft de planning en fasering in de nadere toelichting nog verder verduidelijkt.

De rechtbank is met [eiseres] van oordeel dat deze planning de kenmerken heeft van een op de aard van het werk afgestemd algemeen tijdschema, zoals gevraagd in § 26 lid 1 UAV 2012 en § 01 13 06 02 van het Bestek. De Gemeente heeft onvoldoende gemotiveerd waarom deze planning niet als algemeen tijdschema kan worden aangemerkt. De Gemeente voert weliswaar aan dat de tijdsplanning 'onvoldoende gedetailleerd' is om als algemeen tijdschema in de zin van § 26 lid 1 UAV 2012 te kunnen worden aangemerkt, maar de Gemeente heeft niet nader toegelicht waarom dat zo is.

4.18. Op zichzelf wijst de Gemeente terecht op de omstandigheid dat Lindeloof op het project een LEAN-planning zou gaan hanteren. Afhankelijk van de uitkomst van de samen met de nutsbedrijven te houden LEAN-sessies zou de planning na de gunning en tijdens het Werk voortdurend verder worden geoptimaliseerd en aangepast. In zoverre was de planning van 28 weken nog uitdrukkelijk voorlopig. Bepleit zou kunnen worden dat het tijdschema pas tijdens de LEAN-sessies zou worden vastgesteld en dat de planning van 28 weken in het Plan van Aanpak in zoverre zonder betekenis is.

4.19. De rechtbank oordeelt echter anders. Doorslaggevend is dat in het Bestek de verplichting op de aannemer is gelegd om een tijdschema op te stellen, waarin de werkzaamheden van de nutsbedrijven zijn geïntegreerd. Lindeloof heeft deze verplichting nadrukkelijk aanvaard. Feitelijk heeft de Gemeente al tijdens de inschrijvingsfase gevraagd om al op voorhand een dergelijk tijdschema op te stellen. De Gemeente heeft daartoe ook een met de nutsbedrijven afgesproken fasering op hoofdfasen aan Lindeloof verstrekt, zodat Lindeloof inzichtelijk kon maken hoe zij de aanpassingen van de nutsvoorzieningen in haar planning zou betrekken en hoe zij hierin flexibel inspeelt op verstoringen (zie rechtsoverwegingen 4.13 en 4.14). In antwoord op die uitvraag heeft Lindeloof (als onderdeel van haar Plan van Aanpak) een planning en fasering van 28 weken opgesteld, inclusief de werkzaamheden voor de aanpassingen van de nutsbedrijven. De rechtbank is met [eiseres] van oordeel dat de Gemeente door de definitieve gunning deze planning heeft aanvaard. Een andere opvatting zou erop neerkomen dat de Gemeente wel het Plan van Aanpak van Lindeloof met het voornemen tot LEAN-planning en alle versnellingsmaatregelen heeft aanvaard, maar tegelijkertijd de planning van 28 weken - die deel uitmaakt van datzelfde plan en zelf door de Gemeente is uitgevraagd - heeft verworpen. Die opvatting kan niet als juist worden aanvaard. De Gemeente heeft ook geen feiten en omstandigheden gesteld waaruit volgt dat de planning in beginsel niet als tijdschema is goedgekeurd. De directievoerder ([toenmalig directievoerder Gemeente]) heeft in een e-mail van 24 april 2017, na de eerste LEAN-sessie, juist aan Ziggo geschreven: *'15 mei starten de werkzaamheden definitief en komt de trein in beweging, om uiteindelijk pas na minimaal 28 weken weer tot stilstand te komen als de werkzaamheden gereed zijn.'* Dat bevestigt dat de Gemeente het tijdschema van 28 weken als uitgangspunt voor de uitvoering neemt.

4.20. De rechtbank volgt de Gemeente dan ook niet in haar stelling dat partijen voor de planning de uitvoeringsduur van 52 weken hebben gehanteerd (randnummers 9.10 en 9.13). Gesteld noch gebleken is immers dat er een algemeen tijdschema is opgesteld dat uitgaat van een uitvoeringsduur van 52 weken, terwijl § 26 UAV 2012 en het Bestek wel vereisen dat de aannemer een tijdschema opstelt. Het enige bekende tijdschema dat is opgesteld, is de door Lindeloof uitgewerkte planning van 28 weken.

4.21. De rechtbank is op grond van al het vorenstaande van oordeel dat de door Lindeloof opgestelde planning van 28 weken tussen Lindeloof en de Gemeente in beginsel als algemeen tijdschema in de zin van § 26 UAV 2012 is overeengekomen. Daaraan doet niet af dat Lindeloof de planning na de gunning door middel van LEAN-planning samen met alle betrokken partijen verder zou afstemmen en optimaliseren. Het tijdschema is immers niet meer dan een leidraad voor partijen (in dit geval Lindeloof en de Gemeente). Dit tijdschema schept voor de aannemer geen extra verplichtingen bovenop of naast zijn verplichtingen uit de overeenkomst (§ 26 UAV 2012 lid 5 UAV 2012). Binnen de grenzen van de overeenkomst had Lindeloof ruimte om de planning tijdens de voorbereiding en de uitvoering, afhankelijk van de LEAN-sessies, aan te passen en bij te stellen. Het enkele wijzigen van het tijdschema van 28 weken geeft Lindeloof ook geen aanspraak op bijbetaling. Bijbetaling is pas

wijzigen van het tijdschema van 28 weken geen Lindeloof ook geen aanspraak op bijbetaling. Bijbetaling is pas aan de orde wanneer door de wijziging meer van Lindeloof wordt verwacht dan redelijkerwijs van de aannemer kan worden gevergd (§ 26 lid 7 UAV 2012). Naar het oordeel van de rechtbank wegen de toezeggingen van Lindeloof over het hanteren van een LEAN-planning wel mee bij de beoordeling of Lindeloof op basis van deze maatstaf aanspraak kan maken op bijbetaling, vanwege wijzigingen in het tijdschema van 28 weken. Op de beantwoording van die vraag gaat de rechtbank hierna nog in.

4.22. De Gemeente heeft nog een beroep gedaan op de mededeling van [projectleider Gemeente] voorafgaand aan de definitieve gunning dat de Gemeente vanaf 28 weken tot 52 weken geen uitloopplanning zal vergoeden (zie 2.13). Dit beroep slaagt niet. Daarvoor is het volgende redengevend.

4.23. In het Bestek is bepaald dat de aannemer een op het werk afgestemd algemeen tijdschema als bedoeld in § 26 lid 1 UAV 2012 moet opstellen, waarin onder meer de aan hem bekendgemaakte werkzaamheden van de nutsbedrijven zijn geïntegreerd. De rechtbank heeft hiervoor vastgesteld dat Lindeloof dat heeft gedaan en dat dit schema is goedgekeurd. Op grond van § 26 lid 7 UAV 2012 heeft de aannemer in dat geval - onder de in dat artikel geschetste voorwaarden - een recht op bijbetaling. In het Bestek staat nergens dat § 26 lid 7 UAV 2012 niet op dit Werk van toepassing is. Evenmin staat ergens anders in de aanbestedingsstukken dat de Gemeente onder geen omstandigheid uitloopplanning zal vergoeden tot 52 weken wanneer het door de aannemer opgestelde algemeen tijdschema van een kortere uitvoeringsduur uitgaat (wat op grond van het Bestek kan, zie hiervoor 4.13). De inschrijvers hebben dan ook op grond van de aanbestedingsstukken mogen begrijpen dat het hen vrijstaat om een algemeen tijdschema op te stellen voor een kortere duur van 52 weken, zonder dat zij daarbij het in § 26 lid 7 UAV 2012 gegeven recht op bijbetaling bij wijziging van die planning verliezen.

4.24. [eiseres] stelt terecht dat het de Gemeente op grond van het onder 4.8 genoemde transparantiebeginsel niet vrijstaat om die laatste voorwaarde in de onderlinge relatie tussen Lindeloof en de Gemeente alsnog te bedingen. Daarmee zou de Gemeente immers eenzijdig afwijken van dat wat de inschrijvers (ook Lindeloof) op basis van de aanbestedingsstukken mochten verwachten. Daarom komt aan de door de Gemeente gedane mededeling geen betekenis toe. De Gemeente kan niet eenzijdig achteraf de toepassing van § 26 lid 7 UAV 2012 ter zijde stellen.

4.25. De rechtbank volgt de Gemeente evenmin - andersom - in haar stelling dat Lindeloof zelf in het verificatiegesprek heeft verklaard dat uitloop van 28 weken volledig en onder alle omstandigheden voor haar risico is. De Gemeente doelt op de mededeling die Lindeloof op 3 april 2017 in de nadere toelichting op het Plan van Aanpak heeft gedaan, onder punt 9:

'Als Nuts uitloopt wordt het inderdaad lastiger om de 28 weken te handhaven. Echter dit is risico aannemer, wij zijn uiteindelijk verantwoordelijk voor de LEAN sessies en de wijze waarop dit wordt afgestemd met de NUTS partijen. Belangrijk hierin zijn de afspraken die door de opdrachtgever gemaakt zijn in het voortraject en toegevoegd zijn aan het bestek.'

4.26. Anders dan de Gemeente betoogt, leest de rechtbank hierin niet terug dat Lindeloof verklaart dat alle uitloop van de planning van 28 weken voor haar eigen risico is en volledig verantwoordelijk te zijn voor (het gebrek aan voortgang van) de werkzaamheden van nevenaannemers, ongeacht de oorzaak daarvan. Lindeloof koppelt het eigen uitloprisico duidelijk aan haar verantwoordelijkheid om LEAN-sessies te houden en de afstemming te zoeken met de nutsbedrijven. Ook wijst Lindeloof op het belang van de in het Bestek opgenomen afspraken die de Gemeente zelf in het voortraject met de nutsbedrijven heeft gemaakt. Lindeloof heeft hiermee dan ook niet volledig afstand gedaan van haar recht op uitloopvergoeding op basis van § 26 lid 7 UAV 2012. In hoeverre uitloop van de planning voor risico van Lindeloof komt, komt hierna aan de orde. Daarbij worden ook de door Lindeloof genoemde aspecten (Lindeloof is verantwoordelijk voor de LEAN-sessies, maar daarbij zijn ook de afspraken die in het voortraject zijn gemaakt van belang) verder besproken.

4.27. De rechtbank komt dan ook tot de conclusie dat het standpunt van de Gemeente dat Lindeloof *hoe dan ook* geen recht heeft op vergoeding van kosten en schade wegens uitloop vanaf 28 weken tot 52 weken na gunning, niet slaagt. De planning van 28 weken is als algemeen tijdschema door de Gemeente aanvaard. Dat betekent dat [eiseres] op grond van § 26 lid 7 UAV 2012 - onder de in die bepaling genoemde voorwaarden - aanspraak kan maken op bijbetaling vanwege aangebrachte wijzigingen in het tijdschema.

Stagnatievergoeding o.b.v. § 26 lid 7 UAV 2012?

4.28. De centrale vraag is of Lindeloof tegenover de Gemeente aanspraak kan maken op bijbetaling, omdat Lindeloof als gevolg van uitloop en andere omstandigheden aan de kant van de nutsbedrijven en hun aannemers haar planning van 28 weken niet heeft kunnen nakomen. De rechtbank beantwoordt die vraag aan de hand van de maatstaf van § 26 lid 7 UAV 2012.

4.29. Het recht op bijbetaling op grond van paragraaf 26 lid 7 UAV 2012 ziet op het geval dat de (door de

opdrachtgever aangewezen) directie wijzigingen aanbrengt in het goedgekeurde tijdschema. Dit sluit ook de situatie in dat een planningswijziging noodzakelijk wordt als gevolg van omstandigheden die voor rekening van de opdrachtgever komen. Daaronder kunnen - afhankelijk van de overeenkomst en de omstandigheden van het geval - ook vertragingen veroorzaakt door aannemers die in opdracht van andere opdrachtgevers werken vallen. Daarnaast hanteert § 26 lid 7 UAV 2012 als maatstaf dat de aannemer in dat geval alleen recht heeft op bijbetaling, indien van hem meer wordt verlangd dan redelijkerwijs van hem kan worden gevegd.

4.30. Bij de beantwoording van de vraag in hoeverre Lindeloof op basis van het bovenstaande aanspraak heeft op een vergoeding van stagnatieschade vanaf 28 weken, gelden naar het oordeel van de rechtbank de volgende uitgangspunten.

Omvang van de coördinatieverplichting

4.31. De rechtbank stelt voorop dat de nutsbedrijven en hun aannemers ten opzichte van het Werk een derde partij zijn. De nutswerkzaamheden en de civiele werkzaamheden moeten gelijktijdig en deels geïntegreerd worden uitgevoerd, maar Lindeloof heeft als aannemer die in opdracht van de Gemeente werkt geen zeggenschap over de nutsbedrijven of hun aannemers. Tussen Lindeloof en de nutsbedrijven en hun aannemer bestaat geen contractuele rechtsverhouding. Er is geen coördinatieovereenkomst tussen deze partijen gesloten. Het Bestek verplicht Lindeloof ook niet tot het sluiten van zo'n overeenkomst. Dat betekent dat de remedies die Lindeloof ten opzichte van de nutsaannemers heeft om hen op het niet nakomen van (plannings)afspraken aan te spreken, beperkt zijn.

4.32. Het bovenstaande betekent ook dat er richting de nutsbedrijven een rol voor de Gemeente blijft bestaan. Weliswaar heeft Lindeloof met betrekking tot de planning en de uitvoering van de gelijktijdige werkzaamheden een coördinatieverplichting op zich genomen, maar dat is een inspanningsverplichting die bovendien begrensd is (zie hierna). Hiermee heeft Lindeloof niet tevens het risico van vertragingen of verstoringen die zijn veroorzaakt door de nutsbedrijven volledig van de Gemeente overgenomen. Dat risico blijft in de onderlinge verhouding tussen de Gemeente en Lindeloof uiteindelijk bij de Gemeente liggen, mits aan de navolgende voorwaarden is voldaan.

4.33. Tussen partijen is niet in geschil dat Lindeloof in verband met de gelijktijdige werkzaamheden van de nutsbedrijven een coördinatieplicht heeft. De rechtbank is op zichzelf met [eiseres] eens dat deze coördinatieplicht - afgaand op het Bestek - slechts verplicht tot afstemming met de aannemer van de nutsbedrijven en niet zozeer met de nutsbedrijven zelf. In de paragrafen 1.05, 28 en 84 10 10 van het Bestek wordt immers telkens gesproken over afstemming van de planning en de werkzaamheden met de nutsaannemer (een nevenaannemer die in opdracht van een derde werkt). Daar staat echter tegenover dat de Gemeente in het kader van het EMVI-criterium 'flexibiliteit' aan Lindeloof heeft gevraagd hoe zij de werkzaamheden uit het Bestek zal opzetten en afstemmen op de aanpassing van de nutswerkzaamheden. De Gemeente heeft daarmee onmiskenbaar gevraagd naar de wijze waarop Lindeloof invulling zal gaan geven aan de coördinatieverplichting. Lindeloof heeft daarop - als kern van haar Plan van Aanpak - beschreven dat zij door middel van LEAN-planning (acht LEAN-sessies, *weekly stands* en *daily stands*) een planning van 28 weken denkt te kunnen realiseren en te kunnen handhaven. De rechtbank is met de Gemeente van oordeel dat de coördinatieverplichting en het Plan van Aanpak niet los van elkaar kunnen worden gezien. Het Plan van Aanpak bepaalt mede hoe Lindeloof uitvoering zal geven aan de coördinatieverplichting. De Gemeente betoogt dan ook terecht dat zij in het kader van de coördinatieverplichting van Lindeloof mag verlangen dat Lindeloof alle LEAN-verplichtingen nakomt die Lindeloof in het Plan van Aanpak heeft toegezegd. Dat betekent ook dat Lindeloof zich ertoe heeft verbonden om bij de acht LEAN-sessies ook de nutsbedrijven zelf te betrekken. Dat volgt immers uit het Plan van Aanpak (*"Vanaf de start van het project betrekken wij de K&L beheerders en aannemers bij het project. (...) 'Direct na gunning optimaliseren wij de planning door middel van onze, bij meerdere projecten bewezen, LEAN sessie waarbij we de gehele keten betrekken. Wij nodigen de opdrachtgever, onderaannemers en nevenaannemers uit. (...) Het resultaat is een planning waar iedereen achter staat. Dit doen we ook voor iedere fase (totaal 8 sessies)"*).

4.34. Wel geldt, zoals hiervoor al is vooropgesteld, dat de coördinatieverplichting een inspanningsverbintenis is. Daarnaast kent de coördinatieverplichting naar zijn omvang grenzen. Op grond van de coördinatieverplichting mag van Lindeloof worden verlangd dat zij de planning van de civiele werkzaamheden (in tijd, werkvolgorde en plaats) afstemt met de werkzaamheden van de nutsaannemers. Lindeloof dient ervoor te zorgen dat de onderlinge werkzaamheden plantechisch op elkaar zijn afgestemd. Daarnaast mag van Lindeloof worden verlangd dat zij - als onderdeel van haar LEAN-verplichtingen - enige inspanning levert om van de nutsaannemer de benodigde informatie te krijgen over de voortgang van de werkzaamheden en de actuele stand van zaken met betrekking tot de afgesproken planning, zodat wordt geïnventariseerd waar zich vertraging en/of

knelpunten voordoen en met de nutsaannemer kan worden besproken welke maatregelen kunnen worden genomen om knelpunten op te lossen.

4.35. Lindeloof is echter niet verantwoordelijk voor de wijze waarop de nutsaannemers hun werkzaamheden uitvoeren. Noch uit het Bestek, noch uit het Plan van Aanpak volgt dat Lindeloof (als civiele aannemer) toezicht moet houden op de wijze waarop de uitvoerders van de nutsbedrijven de nutswerkzaamheden uitvoeren. Hiervoor is al overwogen dat er geen coördinatieovereenkomst is gesloten en dat Lindeloof geen remedies tot haar beschikking heeft om, zo nodig, van de nutsaannemers of de nutsbedrijven nakoming van de afspraken af te dwingen. Weliswaar mag van Lindeloof worden verlangd dat zij tijdig, en in elk geval in het kader van de wekelijkse voortgangsgesprekken (*weekly stands*) vertragingen in de uitloop van de gezamenlijk afgesproken planning en de gevolgen daarvan voor de voortgang van de civiele werkzaamheden met de uitvoerders van de nutsbedrijven bespreekt, maar de rechtbank volgt de Gemeente niet in haar betoog dat het bij niet nakoming van die afspraken aan Lindeloof is om op te schalen naar de opdrachtgever van de nutsaannemers (de nutsbedrijven) of de nutsbedrijven schriftelijk aan te spreken op het niet nakomen van de planningsafspraken (ingebrekestelling). Het ligt in de onderlinge verhouding tussen Lindeloof en de Gemeente eerder op de weg van de Gemeente om in een dergelijk geval naar de nutsbedrijven door te schakelen. Wel kan van Lindeloof worden verlangd dat zij, indien aan de orde en om onnodige vertraging te voorkomen, stagnaties in de uitvoering van de werkzaamheden aan de zijde van de nutsbedrijven tijdig meldt bij de Gemeente, zodat de Gemeente het gesprek met de nutsbedrijven kan aangaan.

4.36. Voor de beantwoording van de vraag of Lindeloof op grond van § 26 lid 7 UAV 2012 recht heeft op bijbetaling vanwege een wijziging van het tijdschema van 28 weken door vertragingen of tekortkomingen bij de uitvoering van de nutswerkzaamheden, betekent het bovenstaande het volgende. Op grond van voornoemde bepaling heeft Lindeloof alleen recht op bijbetaling indien (i) de wijziging van het overeengekomen algemeen tijdschema niet aan haar kan worden toegerekend en (ii) door de wijziging meer van Lindeloof wordt gevraagd dan redelijkerwijs van haar kan worden gevegd. Als uitgangspunt geldt dat Lindeloof geen vergoeding van extra kosten of stagnatieschade kan vorderen voor planningsuitloop die het gevolg is van het niet-nakomen van haar eigen coördinatieverplichting. In dat geval heeft Lindeloof immers niet alles gedaan wat redelijkerwijs van haar kan worden gevegd en moet de wijziging van de planning aan haar worden toegerekend. Naast deze coördinatieverplichting geldt bovendien dat Lindeloof in haar Plan van Aanpak ook maatregelen heeft opgenomen om vertraging te beperken. Ten eerste heeft Lindeloof 'een soepele uitvoering en waar nodig een flexibele toepassing' beloofd (Plan van Aanpak, 4.3 'Flexibiliteit'). Daarnaast heeft Lindeloof een aantal versnellingsmaatregelen genoemd om dreigende uitloop op te vangen (zoals twee ploegen dienst en zaterdag als werkdag). De aan die flexibiliteit verbonden kosten worden geacht in de prijs te zijn begrepen en geven geen grond voor een aanspraak op een extra vergoeding (zie het Bestek, 85 en 850040).

4.37. Op grond van de hoofdregel van artikel 150 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering is het aan de aannemer die bijbetaling vordert om te stellen en zo nodig te bewijzen dat aan de in § 26 lid 7 UAV 2012 geformuleerde voorwaarden voor het ontstaan van een recht op bijbetaling is voldaan. Dat betekent dat het in conventie aan [eiseres] (als rechtsopvolger van Lindeloof) is om tegenover de betwisting van de Gemeente voldoende gemotiveerd te stellen en, indien nodig, te bewijzen dat Lindeloof aan al haar inspanningsverplichtingen uit het Plan van Aanpak en ook overigens aan haar coördinatieverplichting heeft voldaan (en dat Lindeloof dus alles heeft gedaan, wat redelijkerwijs van haar kan worden gevegd). Het beroep van [eiseres] op de uitspraak van de Raad van Arbitrage voor de bouw van 11 februari 2013, nr. 33.115 (waarin de bewijslast van het schenden van de coördinatieverplichting op de opdrachtgever rustte) gaat in conventie in elk geval niet op, omdat het in die zaak de opdrachtgever was die schadevergoeding vorderde wegens schending van de coördinatieverplichting (r.o. 32 van de uitspraak). In dat geval draagt op grond van artikel 150 Rv de opdrachtgever de bewijslast. Hier is dat anders.

Verstreekte informatie tijdens de inschrijvingsfase

4.38. Bij het bovenstaande dient wel het volgende in aanmerking te worden genomen. Vast staat dat Lindeloof het door haar opgestelde algemeen tijdschema van 28 weken mede heeft gebaseerd op informatie die door de Gemeente tijdens de inschrijvingsfase is verstrekt over de in het tijdschema te integreren werkzaamheden voor de nutsbedrijven. In het Bestek staat dat de Gemeente met de nutsbedrijven afspraken heeft gemaakt over een fasering in hoofd fasen met betrekking tot de gecombineerde werkzaamheden van het bestek en de aanpassingen van de kabels en leidingen. Die fasering is - zo begrijpt de rechtbank - weergegeven op tekening 2547-2014-016, die samen met het Bestek aan Lindeloof was verstrekt. De rechtbank is met [eiseres] van oordeel dat Lindeloof bij het opstellen van haar planning ervan mocht uitgaan dat de op deze tekening weergegeven fasering vooraf tussen de Gemeente en de nutsbedrijven was afgestemd en was akkoord

bevonden. Dit volgt onder meer uit randnummer 28 van het Bestek. Voor zover Lindeloof de door haar bedachte planning en fasering van 28 weken na gunning heeft moeten wijzigen, omdat de nutsbedrijven en/of hun aannemers na gunning afweken van de op de tekening weergegeven fasering, komt dat niet voor rekening van Lindeloof, maar voor rekening van de Gemeente. De Gemeente draagt als opdrachtgever immers de verantwoordelijkheid voor de juistheid van de door of namens haar verstrekte gegevens (vergelijk § 29 lid 3 UAV 2012).

4.39. Het bovenstaande geldt ook voor de vermelding in het Bestek dat de aannemer voor de aanleg van het noodtracé voor de nutsvoorzieningen rekening moet houden met een uitvoeringsduur van minimaal zes weken en maximaal tien weken (bestekpost 281030) en voor de aanleg van het definitieve tracé voor de nutsvoorzieningen rekening moet houden met een uitvoeringsduur van minimaal drie weken en maximaal vijf weken (bestekpost 283040). In de toelichting op dit bestekonderdeel (28) heeft de Gemeente geschreven dat er in het voortraject uitgebreid overleg is geweest met de betrokken partijen. Lindeloof mocht op basis van die informatie ervan uitgaan dat de nutsbedrijven niet langer dan tien weken (voor het noodtracé) respectievelijk vijf weken (voor het definitieve tracé) nodig hadden. Lindeloof mocht daarmee in beginsel rekenen voor haar eigen planning. De term 'maximaal tien weken' samen met de mededeling dat uitgebreid vooroverleg heeft plaatsgevonden wekt het gerechtvaardigd vertrouwen dat de Gemeente en de nutsbedrijven hierover hebben gesproken en tot de inschatting zijn gekomen dat de aanleg van het noodtracé, het verwijderen en omleggen daarvan en het aanleggen van nieuwe kabels en leidingen in elk geval niet langer zullen duren dan het maximale tijdsbestek dat in de bestekposten 281030 en 283040 is genoemd. Dat die termijnen slechts 'ter indicatie zijn' of berusten op aannames, zoals de Gemeente in deze procedure heeft betoogd, blijkt nergens uit. Indien dat zo was bedoeld, had de Gemeente dat duidelijk moeten maken.

4.40. Als uitgangspunt geldt dan ook dat voor zover de tijdsplanning van 28 weken is uitgelopen, omdat de nutsbedrijven een andere werkvolgorde aanhielden dan op de faseringstekening was weergegeven of omdat de werkzaamheden langer duurden dan de maximale termijnen in het Bestek, die uitloop in beginsel voor rekening van de Gemeente komt. Dat in de aanbestedingsstukken is gewaarschuwd dat 'werkzaamheden en planning van de nutsbedrijven wijzigen tijdens realisatie' (Selectieleidraad, p. 4) en is gewaarschuwd dat nutswerkzaamheden naar hun aard met veel onzekerheden zijn omgeven, doet daaraan niet af. Zwaarder weegt dat Lindeloof op de betrouwbaarheid van de in het Bestek vermelde afspraken over werkvolgorde en werkduur mocht afgaan (zie hiervoor) en dat aan Lindeloof is gevraagd om mede op basis van die informatie een planning in te dienen.

Verdere beoordeling m.b.t. uitloop planning

4.41. Meer concreet toegepast op het gevorderde in conventie betekent het bovenstaande het volgende.

4.42. Partijen zijn het erover eens dat de planning van 28 weken, gerekend vanaf de start op 4 september 2017, is uitgelopen tot 67 weken. Partijen zijn het ook erover eens dat een groot deel van die uitloop is veroorzaakt door vertragingen en andere omstandigheden die zijn gerelateerd aan de nutswerkzaamheden. [eiseres] vordert in verband met die uitloop, als vertragingsschade, extra kosten voor inzet personeel en materiaal over de periode van week 51 (2017) tot en met week 37 (2018).

4.43. Beoordeeld moet worden of en in hoeverre die vertraging voor rekening van de Gemeente komt, en in hoeverre voor rekening van Lindeloof. Daarvoor zijn de hiervoor gegeven uitgangspunten van belang. Onder meer moet inzichtelijk worden of Lindeloof aan haar coördinatieverplichting heeft voldaan en of Lindeloof ook overigens alles heeft gedaan wat zij in haar Plan van Aanpak heeft beloofd, om de vertraging van het Werk tegen te gaan. Naar het oordeel van de rechtbank is het debat in dit stadium nog onvoldoende gevoerd om dit al genoeg inzichtelijk te krijgen.

4.44. Enerzijds zijn er uit de ingebrachte correspondentie en verslagen omstandigheden te destilleren die erop wijzen dat de oorzaak van de uitloop buiten de macht van Lindeloof lag en - gegeven wat hiervoor is vastgesteld over de omvang van de coördinatieverplichting en de risicoverdeling tussen partijen - voor rekening van de Gemeente komt:

- De vooraf met de nutsbedrijven afgesproken werkvolgorde moest tijdens de eerste LEAN-sessie op verzoek van Liander worden gewijzigd (invoeging bouwfase 0) (2.16, 2.17).

- De in het Bestek vermelde maximale termijnen voor de instandhouding van tijdelijke sleuven en definitieve sleuven zijn geen van alle gehaald (conclusie van antwoord in reconventie, randnummer 50).

- De nutsbedrijven werkten met te weinig capaciteit en te korte werktijden (2.23).

- In de relatie tussen de nutsbedrijven en hun aannemer ([aannemer Liander]) spelen problemen, waarbij [aannemer Liander] stelt dat zij niet weet wat zij moet doen en haar opdracht onvolledig is, terwijl de nutsbedrijven verklaren dat alle werkplannen en contracten duidelijk zijn (2.25, 2.26).

- Alle partijen zijn het erover eens dat de nutsbedrijven afspraken niet nakomen, hoeveel energie de Gemeente,

Lindeloof en [eiseres] er ook insteken. En ook de nutsaannemer vaart zijn eigen koers (2.28, 2.29).

- Lindeloof heeft het werk op 25 januari 2018 stilgelegd, omdat in het werkterrein onder spanning staande kabels en leidingen werden aangetroffen, ondanks dat de nutsbedrijven hadden verklaard dat het tracé vrij van kabels en leidingen zou zijn (conclusie van antwoord in reconventie, 45, zie ook 2.27).

4.45. Anderzijds bevatten de ingebrachte stukken ook aanknopingspunten voor de stelling van de Gemeente Lindeloof haar toegezegde inspanningsverplichtingen en andere maatregelen uit het Plan van Aanpak niet altijd is nagekomen:

- Lindeloof heeft op 4 oktober 2017 verklaard dat zij te weinig grip op het project heeft en dat het project te positief is ingeschat (2.21).

- De toenmalige projectleider van Lindeloof functioneerde niet naar behoren en is in oktober 2017 vervangen door [projectmanager Lindeloof] (2.28).

- Lindeloof heeft pas opgeschaald na meermalen indringend verzoeken van de Gemeente (2.28).

- Volgens [aannemer Liander] wordt de complexiteit van het werk veroorzaakt door de fasering die zij moet volgen van de civiele aannemer (terwijl Lindeloof in het Plan van Aanpak heeft verklaard de werkvolgorde van de nutsbedrijven te volgen en door middel van LEAN-planning voortdurend de planning actualiseert en knelpunten en raakvlakken met de werkzaamheden van derden beheerst) (2.26).

- [eiseres] heeft tegenover de betwisting van de Gemeente nog onvoldoende uitgewerkt en onderbouwd dat alle in het Plan van Aanpak opgenomen acht LEAN-sessies zijn gehouden en ook overigens aan alle LEAN- (inspannings)verplichtingen is voldaan.

4.46. De rechtbank overweegt, naar de huidige stand en bij wijze van voorlopig oordeel, dat de overschrijding van de uitvoeringsduur in overwegende mate, maar zeker niet voor het geheel, voor rekening van de Gemeente dient te komen. De precieze verdeling zal aan de hand van het nadere debat concreter moeten worden vastgesteld.

4.47. Bovendien rijst, in het verlengde van het bovenstaande, de vervolgvraag in hoeverre de voor rekening van de Gemeente komende omstandigheden aan de vertraging van het Werk hebben bijgedragen en in hoeverre een tekortschieten of nalaten van Lindeloof (in haar coördinatieverplichting of andere maatregelen in het Plan van Aanpak) aan die vertraging heeft bijgedragen. Ook die vraag laat zich voor nu nog onvoldoende beantwoorden en leent zich voor een nader partijdebat. De rechtbank merkt daarbij op dat het causaal verband zich achteraf waarschijnlijk lastig nauwkeurig zal laten vaststellen, aangezien de coördinatieverplichting van Lindeloof en de door de nutsbedrijven veroorzaakte vertraging onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn en op elkaar inwerken. Ook moet worden bezien hoe de werkvolgorde en termijnen die in het Bestek zijn genoemd zich verhouden tot de daadwerkelijke werkvolgorde en uitvoeringsduur, en in hoeverre Lindeloof de invloed van die wijzigingen/vertragingen nog door middel van haar toegezegde LEAN-verplichtingen had kunnen beperken.

4.48. Ten slotte merkt de rechtbank het volgende op. Uit de stellingen van Lindeloof volgt dat zij de door haar opgestelde planning van 28 weken voorafgaand aan de inschrijving niet met de nutsbedrijven heeft afgestemd. Weliswaar staat als onvoldoende weersproken vast dat [eiseres] in de persoon van [projectleider eiseres] contact gehad met Liander, KPN, Oasen en [aannemer Liander] (conclusie van antwoord in reconventie, 28), maar daarbij is - zo begrijpt de rechtbank uit de toelichting van [eiseres] - alleen het Plan van Aanpak (dat wil zeggen: het voornemen om samen te werken op basis van een LEAN-planning) besproken, niet zozeer de tijdsplanning van 28 weken zelf. Juist op dat onderdeel was de informatie nog beperkt, aangezien de Gemeente desgevraagd tijdens de inschrijvingsfase heeft verklaard dat er nog geen detailplanning van de aannemer(s) van de nutsbedrijven beschikbaar was (1e Nota van Inlichtingen, vraag 34). De rechtbank verzoekt partijen zich uit te laten over de vraag of onder de gegeven omstandigheden redelijkerwijs van Lindeloof kon worden gevergd dat zij de door haar bedachte planning vóórafgaand aan de inschrijving al met de nutsbedrijven en nutsaannemers (voor zover bekend) had gedeeld, ondanks dat de rechtbank in dit vonnis heeft geoordeeld dat Lindeloof mocht afgaan op de in het Bestek vermelde termijnen en de werkvolgorde op de tekeningen (zie 4.39- 4.41). Indien partijen van mening zijn dat dit wel van Lindeloof kon worden gevergd, moeten zij ook toelichten of daaraan gevolgen moeten worden verbonden in verband met de vordering tot bijbetaling op grond van § 26 lid 7 UAV 2012 en zo ja, welke en waarom.

4.49. Partijen krijgen de gelegenheid om zich uit te laten over (de weging van) de in 4.44 en 4.45 genoemde factoren en het daarover gegeven voorshandse oordeel van de rechtbank. Ook krijgen partijen gelegenheid zich nader uit te laten over het causaal verband tussen de verschillende omstandigheden en de vertraging van het Werk (zie 4.47). Ten slotte worden partijen verzocht zich uit te laten over de onder 4.48 gestelde vraag.

4.50. Hiertoe zal een comparitie van partijen worden bevolen. Deze comparitie vindt in beginsel *online* plaats. De rechtbank heeft 12, 13 en 16 april 2021 gereserveerd voor deze comparitie. De zaak wordt naar de rol van 17

maart 2021 verwezen waarop partijen hun beschikbaarheid voor deze dagen dienen op te geven, waarna de rechtbank een comparitie zal bepalen. Gelet op hun nauwe betrokkenheid bij de planning en uitvoering van het Werk en de contacten met de nutsbedrijven acht de rechtbank het van belang dat in ieder geval de heer [projectleider eiseres] (namens [eiseres]) en de heer [toenmalig directievoerder Gemeente] (namens de Gemeente) op de zitting aanwezig zijn, om zo nodig nadere inlichtingen te verstrekken. Indien (één van de) partijen verhinderd is/zijn op alle drie de data, krijgen partijen een nadere instructie om over een ruimere periode verhinderdata op te geven.

4.51. Partijen krijgen de gelegenheid om in een akte van maximaal 2.000 woorden hun standpunt over de genoemde vraagpunten te verwoorden. Deze akte dient uiterlijk twee weken voor de zitting genomen te worden. De rechtbank zal ter zitting nader met partijen van gedachten wisselen over de akte en partijen de gelegenheid bieden om op de akte van de andere partij te reageren. Indien partijen daaraan behoefte hebben, zal op de zitting ook een minnelijke regeling worden beproefd. De rechtbank geeft partijen in overweging om ook in de tussentijdse periode aan de hand van de handvatten in dit vonnis nogmaals met elkaar de mogelijkheid van een minnelijke regeling te verkennen.

4.52. Daarnaast heeft het volgende te gelden. Geen van partijen heeft de in de aanbestedingsfase verstrekte tekening 2547-2014-016 met de fasering van de nutsbedrijven in het geding gebracht, evenmin als de andere tekeningen 2547-014/-015/-017 en - 018.

Partijen dienen deze tekeningen bij de in 4.51 vermelde akte in het geding te brengen en zo nodig te voorzien van een toelichting. Ook wordt aan [eiseres] verzocht om een volledige, leesbare, versie in het geding te brengen van haar eigen planning en faseringstekening, die is verstrekt bij de toelichting op het Plan van Aanpak van 31 maart 2017 (productie 47 van de Gemeente).

Verrekening/vordering in reconventie

4.53. De rechtbank zal nu wel al, voor zover mogelijk, op de vorderingen in reconventie beslissen.

4.54. De vorderingen in reconventie zijn - primair - vorderingen tegen Lindeloof, gebaseerd op de overeenkomst. Lindeloof is geen partij in dit geding, maar [eiseres] . [eiseres] is zelf geen contractuele wederpartij van de Gemeente. Dat is Lindeloof. Er is geen sprake van schuldovername (artikel 6:155 BW) of contractovername (artikel 6:159 BW) door [eiseres] . Lindeloof heeft alleen de vordering van haarzelf op de Gemeente aan [eiseres] gecedeerd. Voor zover de Gemeente de vorderingen in reconventie baseert op een tekortkoming in de nakoming van de verplichtingen van de overeenkomst, of op een onverschuldigde betaling van de Gemeente aan Lindeloof, moeten deze dan ook worden afgewezen.

4.55. Het betoog van de Gemeente dat de tekortkomingen van Lindeloof ook aan [eiseres] kunnen worden toegerekend omdat zij feitelijk als een en dezelfde rechtspersoon hebben gehandeld, slaagt niet. Het was voor alle betrokkenen duidelijk dat Lindeloof de hoofdaannemer (en contractuele wederpartij van de Gemeente) was en dat [eiseres] de onderaannemer van Lindeloof was. Dat volgt ook uit de brief van de Gemeente van 18 mei 2017, waarin de Gemeente bezwaar heeft gemaakt tegen de omstandigheid dat niet conform de daarvoor geldende procedures vooraf kenbaar was gemaakt dat Lindeloof [eiseres] als onderaannemer wilde inzetten. Van vereenzelviging tussen Lindeloof en [eiseres] kan dan ook geen sprake zijn.

4.56. De Gemeente heeft de tegenvordering ook in conventie aan de orde gesteld. De Gemeente heeft - voor zover de vordering in conventie geheel of voor een deel mocht worden toegewezen - een beroep op verrekening met de tegenvorderingen gedaan (artikelen 6:127 en 6:130 BW).

4.57. Dit beroep op verrekening kan in elk geval niet slagen, voor zover het de vordering op grond van onverschuldigde betaling betreft. De Gemeente vordert een al betaald bedrag van € 208.126,71 terug. Dit betreft onder meer een bedrag van € 190.000 voor bouwfase 0. De Gemeente heeft deze meerkosten destijds kennelijk betaalbaar gesteld, omdat de Gemeente van oordeel was dat deze voor haar rekening dienden te komen (zie ook de brief van de Gemeente van 17 juli 2019, productie 51 Gemeente). De Gemeente dient tegen die achtergrond deugdelijk te motiveren waarom zij meent dat die kosten onterecht zijn betaald. Dat heeft de Gemeente niet gedaan. Het enkele feit dat de meerkosten volgens het eigen overzicht van de Gemeente (productie 50 Gemeente) betrekking hebben op nutswerkzaamheden is geen deugdelijke grondslag. De Gemeente heeft op de mondelinge behandeling immers erkend dat de kosten voor bouwfase 0 terecht aan Lindeloof heeft betaald. De Gemeente heeft tevens onderkend dat niet alle kosten die verband houden met de nutsbedrijven voor rekening van Lindeloof komen, maar dat moet worden gekeken of die kosten het gevolg zijn van het niet-nakomen van de coördinatieverplichting door Lindeloof (verklaring [toenmalig directievoerder Gemeente] ter zitting, proces-verbaal randnummer 5). Dat deze betaalbaar gestelde extra kosten het gevolg zijn van een tekortschieten van Lindeloof in die coördinatieverplichting, heeft de Gemeente op geen enkele wijze onderbouwd. De Gemeente kan deze kosten dan ook niet terugvorderen.

4.58. De Gemeente doet tevens een beroep op verrekening met de tegenvordering van € 188.950,62 (schadevergoeding wegens het tekortschieten in de coördinatieverplichting) en met de tegenvordering van € 47.250,- (korting wegens te late oplevering). Deze vorderingen hangen nauw samen met de discussie of Lindeloof haar coördinatieverplichtingen is nagekomen en wie van partijen het risico draagt voor de uitloop van de planning, en voor welk deel. Daarover zal nog nader debat plaatsvinden op een nader te houden zitting. De rechtbank zal deze vorderingen (en alle in verband daarmee gevorderde verweren en stellingen) tijdens de nog te houden comparitie met partijen bespreken en de verdere beoordeling tot die tijd aanhouden.

4.59. Ook de subsidiaire vordering in reconventie (tot betaling van hetzelfde bedrag van € 188.950,62), die rechtstreeks tegenover [eiseres] is ingesteld (omdat [eiseres] als onderaannemer onrechtmatig tegenover de Gemeente heeft gehandeld, zie Hoge Raad 20 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BT7496 (<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:HR:2012:BT7496>) (*Wierts/Visseren*)), wordt aangehouden. Ook deze vordering hangt samen met de stelling van de Gemeente dat aan de kant van Lindeloof en [eiseres] sprake is van tekortschieten in de coördinatieverplichting. Daarover vindt nog nader debat plaats. Bovendien staat - nu nog op meerdere punten in conventie moet worden beslist - de mogelijkheid nog open dat partijen aan beide kanten voor een deel in het gelijk worden gesteld en dat de Gemeente de vordering wegens een contractuele tekortkoming (mits gehonoreerd) in conventie kan verrekenen met een bijbetalingsverplichting in conventie (mits wordt geoordeeld dat die er is). In dat geval is de schade van de Gemeente vergoed en kan deze vordering tegen [eiseres] verder onbesproken blijven.

4.60. Ook iedere verdere beslissing in conventie en in reconventie, voor zover nog niet besproken, wordt aangehouden. (*Enz., enz., Red.*)

Noot

---

1. Nevenaanneming is een samenwerkingsvorm waarbij de opdrachtgever de uitvoeringswerkzaamheden in verschillende onderdelen opsplijst en die onderdelen nevensgeschikt opdraagt aan ten minste twee nevenaannemers. Deze nevenaannemers hebben in principe geen contractuele rechtsverhouding met elkaar maar werken feitelijk gezien wel nauw met elkaar samen om de werkzaamheden in opdracht van de opdrachtgever uit te voeren. In geval van op de civiele bouw voorbereidende nutswerkzaamheden, zoals het leggen van kabels en leidingen, wordt vaak in nevenaanneming gewerkt. Een voordeel voor de opdrachtgever van nevenaanneming als juridisch raamwerk voor de uitvoering van aannemingswerkzaamheden is dat de nevenaannemers in hoge mate gespecialiseerd zijn in bepaalde onderdelen van het werk. Verder zijn de (opslag)kosten lager dan aanbesteding van het werk in hoofd-/onderaanneming en staat de opdrachtgever bovendien in een rechtstreekse rechtsverhouding tot de nevenaannemer(s) waardoor hij grip op de werkzaamheden houdt.² Een nadeel van deze samenwerkingsvorm kan zijn dat de coördinatie van de onderlinge werkzaamheden van de nevenaannemers in de praktijk nogal eens tot problemen leidt.³ Immers, de nevenaannemers mogen juridisch gezien geen contractuele verplichtingen tot elkaar hebben, feitelijk gezien werken zij wel nauw met elkaar samen doordat hun werkzaamheden doorgaans op elkaar volgen. Wanneer het werk van de ene nevenaannemer stopt, loopt de volgende nevenaannemer direct ook achter op schema wat al snel tot vertragingsschade bij de opdrachtgever of de nevenaannemer(s) leidt. Een goede coördinatie van deze opvolgende uitvoeringswerkzaamheden is daarom essentieel. Bij de totstandkoming van de verschillende nevenaannemingsovereenkomsten zal de opdrachtgever de belangrijke keuze moeten maken wie verantwoordelijk is voor de coördinatie van de werkzaamheden van de bij het project betrokken nevenaannemers.⁴ Om de onderlinge werkzaamheden van de nevenaannemers goed op elkaar af te stemmen zal onder meer een planning gemaakt moeten worden. Die planning moet vervolgens goed worden gemonitord en gehandhaafd.⁵ Meest voor de hand liggend is wellicht dat de opdrachtgever zelf die coördinatie ter hand neemt. Maar hoe groter de klus, hoe minder genegen de opdrachtgever hiertoe zal zijn, vanwege de grote tijdsbelasting die dat mee zal brengen. Bovendien is de opdrachtgever ook niet altijd de juiste persoon om de coördinatie op te nemen omdat hij doorgaans nu eenmaal geen uitvoeringsdeskundige is. In de praktijk zal de opdrachtgever de coördinatie taak daarom graag bij een van de uitvoerend aannemers beleggen. De bouwkundig aannemer komt hiervoor het meest in aanmerking. Met die aannemer wordt dan contractueel afgesproken dat tot zijn opdracht ook behoort de coördinatie van de werkzaamheden van de overige betrokken aannemers.⁶ Ter regulering van deze coördinatie taak kan door opdrachtgever en (coördinerend) aannemers gebruik worden gemaakt van de VGBouw Model Uitvoeringscoördinatieovereenkomst. Het is vanzelfsprekend belangrijk over de precieze reikwijdte van de coördinatie taak van de coördinerend aannemer nauwkeurige

afspraken op te nemen in de overeenkomst. Onduidelijke afspraken hierover kunnen ertoe leiden dat niet de coördinerend aannemer maar de opdrachtgever alsnog zelf opdraait voor eventuele schade die ontstaat door gebrekkige uitvoering van het werk.⁷

2. De aannemer die de coördinatietask op zich heeft genomen zal een algemeen tijdschema of adequaat werkplan moeten opstellen en op naleving van dat plan moeten toezien. Als een van de aannemers de planning niet haalt, zal de coördinerend aannemer moeten trachten de vertraging die dit met zich brengt zo minimaal mogelijk te houden. Indien op de coördinatiewerkzaamheden de *VGBouw Model Uitvoeringscoördinatieovereenkomst* van toepassing is, blijkt uit art. 2 dat de coördinerend nevenaannemer de taak heeft om: *'a. het voor wat betreft de tijdstippen, de volgorde en de plaats van uitvoering, op elkaar afstemmen van de werkzaamheden, diensten en leveranties van partijen (de zgn. 'tijdscoördinatie'), alsmede met het toezicht op de naleving van het algemene tijdschema en/of gedetailleerde werkplan; b. de coördinatie van de door partijen in het werk aan te brengen sparingen; c. de coördinatie van het gebruik door partijen van de op het werk aanwezige hulpmiddelen.'* Hij moet zich dus bezighouden met de coördinatie van de tijdige uitvoering van het werk, de plaats van het werk, en de sparingen die moeten worden aangebracht. Dat is op het eerste gezicht een vrij duidelijke afbakening van de taken van de coördinerend aannemer. Bovendien blijkt uit de formulering in art. 2 dat het hierbij om een inspanningsverbintenis gaat, geen resultaatsverplichting, hetgeen ook voor de hand ligt nu de coördinatietask juridisch gezien onder het bereik van de overeenkomst van opdracht valt. Toch is de reikwijdte van de inspanningsverbintenis tot coördinatie van de werkzaamheden van de aannemer in de praktijk niet altijd duidelijk. Precies over dit punt ging de uitspraak van de Rb. Den Haag. Hoewel het in dit geval de coördinatie van werkzaamheden van onderaannemers, nevenaannemers en derden door een hoofdaannemer betrof, kleurt de uitspraak van de rechtbank de hier bedoelde reikwijdte van de coördinatieverplichting van de aannemer in meer algemene zin onzes inziens op een heldere wijze nader in.

3. Het ging in deze zaak⁸ om reconstructiewerkzaamheden (zowel bovengronds als ondergronds) van de openbare ruimte in een woonwijk die onderhevig was aan forse zettingen en waar het maaiveld en de riolering 30 tot 80 centimeter waren verzakt. De werkzaamheden omvatten de vervanging van de riolering, het aanvullen van de rioolsleuf en de ondergrond met lichte ophoogmaterialen, en het reconstrueren van de verharding en groen. Een door de opdrachtgever (de Gemeente) van meet af aan (bij aanbesteding) onderkend risico bij de uitvoering van het werk blijkt uit de selectieleidraad: *'(...) Een bijzonder aspect (..) is (..) dat de verlegging/ophoging van de nutsvoorzieningen tegelijkertijd met de werkzaamheden van de civiele aannemer verlopen en dat de civiele aannemer zijn voortgang hierop moet afstemmen. Er wordt daarbij een noodtracé aangelegd om het civiele werk sneller uit te kunnen voeren.'* Gebruikelijk is dat in werken als het onderhavige de nutswerkzaamheden meestal juist afzonderlijk en voorafgaand aan het civiele werk plaatsvinden. Tot de vier EMVI-aspecten in het aanbestedingstraject behoorde daarom onder meer het aspect: *'Flexibiliteit t.a.v. door derden uit te voeren werkzaamheden'*. Dit criterium zag specifiek op de gelijktijdige uitvoering van de nutswerkzaamheden met de civiele werkzaamheden, hetgeen logischerwijs een uitvoeringsrisico vormt. Na selectie van de hoofdaannemer zijn op het bestek de UAV 2012 van toepassing verklaard. In het bestek is onder meer opgenomen: *'De coördinatie en afstemming met de nutsaannemer behoort tot de verplichtingen van de aannemer van dit bestek.'* Ook is daarin opgenomen dat tot het te coördineren werk door derden ook de *"werkzaamheden aannemer van de nutsbedrijven"* behoren.⁹ Met betrekking tot de wijze van planning en afstemming van de verschillende werkzaamheden waren vrij specifieke afspraken gemaakt. Onder andere dat voor die planning gebruik zou worden gemaakt van LEAN-sessies "voor een soepel uitvoering en waar nodig een flexibele inpassing"; er was voorzien in verschillende versnellingsmaatregelen (zoals op zaterdag werken, extra mankracht inzetten etc.) en beheersmaatregelen (LEAN-sessies van meet af aan ten behoeve van goede afstemming van de werkzaamheden), en de gehele keten werd betrokken bij de planning (opdrachtgever, onderaannemers, nevenaannemers). Ook nutsbedrijven werden betrokken, zo blijkt uit de stukken.

4. Ondanks de uitgebreid vastgelegde afspraken tussen partijen over de door de aannemer te verrichten coördinatiewerkzaamheden loopt het werk vertraging op en eist de aannemer in dit geschil vergoeding van de daarmee gepaard gaande extra kosten door de opdrachtgever. Eén van de daaraan door hem aangevoerde argumenten is dat de in het tijdschema opgenomen planning door de gebrekkige samenwerking met de nutsbedrijven meer dan verdubbeld is. Ook wordt door de aannemer aangevoerd dat de door de nutsbedrijven veroorzaakte vertraging voor rekening van de Gemeente komt. "Regel in de bouw is dat de opdrachtgever de consequenties draagt, indien een nevenaannemer een door een andere nevenaannemer te verrichten prestatie onmogelijk maakt. Daarnaast was de Gemeente als enige in staat om van de nutsbedrijven te verlangen dat zij

zich aan de schema's en planningen hielden." ¹⁰ In deze zaak zijn nog verschillende andere argumenten gewisseld maar vanwege de focus van deze annotatie richten wij ons op bovengenoemde argumenten die zich toespitsen op de reikwijdte van de coördinatieplicht van de aannemer.

5. Over de omvang van de coördinatieverplichting oordeelt de rechtbank onder meer dat in het algemeen geldt dat nutsbedrijven en hun aannemers ten opzichte van het werk een derde partij zijn. Hoewel de nutswerkzaamheden en de civiele werkzaamheden gelijktijdig en deels geïntegreerd moesten worden uitgevoerd, heeft de coördinerend aannemer geen zeggenschap over die nutsbedrijven of hun aannemers. Tussen hen bestaat geen contractuele rechtsverhouding. Er is geen coördinatieovereenkomst tussen deze partijen gesloten. Dat betekent, aldus de rechtbank, dat de remedies die een coördinerend aannemer als i.c. ten opzichte van de nutsaannemers heeft om hen op het niet nakomen van (plannings)afspraken aan te spreken, beperkt zijn. ¹¹ De rechtbank vervolgt dat er voor de opdrachtgever richting dergelijke derden, zoals nutsbedrijven, een eigen rol blijft bestaan. Hoewel de aannemer in kwestie met betrekking tot de planning en de uitvoering van de gelijktijdige werkzaamheden een coördinatieverplichting op zich had genomen, gaat dit om een inspanningsverplichting die bovendien begrensd is. Hiermee heeft de aannemer *niet* tevens het risico van vertragingen of verstoringen die zijn veroorzaakt door de nutsbedrijven volledig van de Gemeente overgenomen. Dat risico blijft in de onderlinge verhouding tussen de opdrachtgever en de aannemer uiteindelijk bij de opdrachtgever liggen, aldus de rechtbank. ¹² De rechtbank erkent enerzijds dat de Gemeente in het kader van het EMVI-criterium 'flexibiliteit' aan de inschrijvers heeft gevraagd hoe zij de werkzaamheden gaan opzetten en afstemmen op de aanpassing van de nutswerkzaamheden, waarmee onmiskenbaar naar de invulling van de coördinatieverplichting is gevraagd. De geselecteerde aannemer heeft daarvoor o.m. de LEAN-planning toegepast en zich ertoe verbonden om bij de LEAN-sessies ook de nutsbedrijven zelf te betrekken.

6. Anderzijds overweegt de rechtbank expliciet dat de coördinatieverplichting een *inspanningsverbintenis* is. Daarnaast kent de coördinatieverplichting naar zijn omvang grenzen. De rechtbank geeft die grenzen voor onderhavig geval specifiek aan:

'Op grond van de coördinatieverplichting mag van [aannemer, onderstreping SvG/LM] worden verlangd dat zij de planning van de civiele werkzaamheden (in tijd, werkvolgorde en plaats) afstemt met de werkzaamheden van de nutsaannemers. [Aannemer, onderstreping SvG/LM] dient ervoor te zorgen dat de onderlinge werkzaamheden plantechinisch op elkaar zijn afgestemd. Daarnaast mag van [aannemer, cursief SvG/LM] worden verlangd dat zij - als onderdeel van haar LEAN-verplichtingen - enige inspanning levert om van de nutsaannemer de benodigde informatie te krijgen over de voortgang van de werkzaamheden en de actuele stand van zaken met betrekking tot de afgesproken planning, zodat wordt geïnventariseerd waar zich vertraging en/of knelpunten voordoen en met de nutsaannemer kan worden besproken welke maatregelen kunnen worden genomen om knelpunten op te lossen." ¹³ "[Aannemer, onderstreping SvG/LM] is echter niet verantwoordelijk voor de wijze waarop de nutsaannemers hun werkzaamheden uitvoeren. Weliswaar mag (...) worden verlangd dat zij tijdig, en in elk geval in het kader van de wekelijkse voortgangsgesprekken (wekelijks stands) vertragingen in de uitloop van de gezamenlijk afgesproken planning en de gevolgen daarvan voor de voortgang van de civiele werkzaamheden met de uitvoerders van de nutsbedrijven bespreekt, maar de rechtbank volgt de Gemeente niet in haar betoog dat het bij niet nakoming van die afspraken aan [aannemer, onderstreping SvG/LM] is om op te schalen naar de opdrachtgever van de nutsaannemers (de nutsbedrijven) of de nutsbedrijven schriftelijk aan te spreken op het niet nakomen van de planningsafspraken (ingebrekestelling). Het ligt in de onderlinge verhouding tussen Lindeloof en de Gemeente eerder op de weg van de Gemeente om in een dergelijk geval naar de nutsbedrijven door te schakelen. Wel kan van [aannemer, onderstreping SvG/LM] worden verlangd dat zij, indien aan de orde en om onnodige vertraging te voorkomen, stagnaties in de uitvoering van de werkzaamheden aan de zijde van de nutsbedrijven tijdig meldt bij de Gemeente, zodat de Gemeente het gesprek met de nutsbedrijven kan aangaan.'

7. Het aanwijzen van één van de aannemers als coördinator van de uitvoeringswerkzaamheden betekent dus niet dat op de opdrachtgever geen enkele verplichting meer rust met betrekking tot de nakoming van afspraken met door hem ingeschakelde uitvoerders. Wanneer die uitvoerders ook nog eens geen contractuele binding hebben met de coördinerend aannemer maar in feite alleen met die opdrachtgever zelf, zijn de grenzen van wat die coördinerend aannemer aan afstemming kan doen al snel bereikt.

De rechtbank lijkt veel waarde te hechten aan i) het feit dat er geen coördinatieovereenkomst was gesloten en ii) de omstandigheid dat de coördinerend aannemer in kwestie geen juridische remedies had om de nutsbedrijven aan te spreken (en de opdrachtgever wel). Wij vragen ons af of deze uitspraak anders was geweest als er wel een coördinatieovereenkomst gesloten was tussen de nevenaannemers. Een coördinator kan zijn

werkzaamheden alleen tot een goed einde brengen als aan het werk een goede planning, waarin de werkzaamheden van de verschillende nevenaannemers opgenomen zijn, ten grondslag ligt. Om die reden is in de hiervoor besproken VGBouw model uitvoeringscoördinatieovereenkomst, die het juridisch kader had kunnen vormen voor de coördinatie werkzaamheden van de aannemer, opgenomen dat iedere partij zich verbindt, jegens elk der andere partijen, volledige medewerking te verlenen aan het samenstellen van een overkoepelend algemeen tijdschema en/of gedetailleerd werkplan, alle vereiste gegevens tijdig te verstrekken, de uitvoering van de eigen werkzaamheden te doen geschieden in onderling samenwerking en in overeenstemming met het door de directie goedgekeurde en/of algemene tijdschema en/of gedetailleerde werkplan. De feiten in deze uitspraak laten zien dat het zowel de aannemer als de gemeente niet lukte om met de nutsaannemers afspraken te maken over de planning en als er afspraken gemaakt werden, werden ze consequent niet nagekomen. De nutsaannemers had in dat geval verweten kunnen worden dat zij tekort schoten in de nakoming van de coördinatieovereenkomst. Immers zij zouden dan de in de coördinatieovereenkomst opgenomen algemene informatie- en samenwerkingsplicht schenden. Indien de coördinerend aannemer zijn rol in de coördinatie echter (beter) genomen had, betwijfelen wij of het al dan niet sluiten van een coördinatieovereenkomst een verschil had gemaakt voor de uitkomst van de zaak. Als de coördinerend aannemer namelijk niet de bevoegdheid heeft gekregen om betalingen aan de nutsaannemers op te schorten, de overeenkomst op te zeggen of geen andere bevoegdheden heeft om nakoming van de overeenkomst door de nutsaannemers af te dwingen, is het de opdrachtgever zelf die nog steeds aansprakelijk zal zijn voor de coördinatie.¹⁴ Dus ook in geval een coördinatieovereenkomst was gesloten overeenkomstig de VGBouw Model Uitvoeringscoördinatieovereenkomst had de aannemer maar beperkte remedies gehad om van de nutsaannemers nakoming van de afspraken af te dwingen.

8. Ondanks dat het aan de gemeente was om de nutsbedrijven en/of nutsaannemers aan te spreken op het niet nakomen van planningsafspraken en de aannemer met dit oordeel van de rechtbank dus op een voorsprong gezet lijkt te zijn, is de aannemer er in deze kwestie nog niet. Sterker nog, onzes inziens moe(s)t de grootste hobbel door de aannemer nog genomen worden. Het is immers de aannemer die aanspraak maakt op bijbetaling. Het is dus ook aan de aannemer om te stellen en zo nodig te bewijzen dat aan de voorwaarden voor het ontstaan van een recht op bijbetaling is voldaan. De aannemer zal daartoe moeten bewijzen dat zij aan haar inspanningsverplichting uit het plan van aanpak heeft voldaan en ook overigens aan haar coördinatieverplichting(en). Wat de aannemer in deze parten kan spelen, is dat er uit de stukken in het procesdossier omstandigheden te destilleren waren die er enerzijds op wijzen dat de oorzaak van de uitloop van het werk buiten de macht van de aannemer lag en anderzijds bevatten de ingebrachte stukken ook aanknopingspunten voor de stelling van de gemeente dat de aannemer haar toegezegde inspanningsverplichting en andere maatregelen uit het plan van aanpak niet altijd is nagekomen.¹⁵ In het verlengde hiervan rijst de vervolgvraag in hoeverre de voor rekening van de gemeente komende omstandigheden aan de vertraging van het werk hebben bijgedragen en in hoeverre een tekortschieten of nalaten van de aannemer (in haar coördinatieverplichting of andere maatregelen in het plan van aanpak) aan die vertraging heeft bijgedragen.

9. Hierbij merkt de rechtbank - ons inziens terecht - op dat het causaal verband zich achteraf waarschijnlijk lastig nauwkeurig zal laten vaststellen, aangezien de coördinatieverplichting van de aannemer en de door de nutsbedrijven veroorzaakte vertraging onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn en op elkaar inwerken. Uit de praktijk weten we dat een samenloop van vertragende oorzaken in bouwprojecten leidt tot complexe juridische geschillen. We krijgen dan te maken met het leerstuk meervoudige causaliteit en eventueel ook eigen schuld. Meesters en De Nijs merken terecht op dat in het geval van nevenaanneming samenlopende vertragingsoorzaken (nog) lastiger zijn te beoordelen dan in een normale aannemingssituatie. Zeker wanneer de contractuele afspraken uitgaan van gezamenlijke oplevering en dus vergen dat niet alleen de eigen vertraging van de aannemer, maar ook die van de nevenaannemers wordt doorgerekend.¹⁶ Ook voor die samenlopende fouten problematiek biedt de coördinatieovereenkomst overigens weinig tot geen juridische houvast.

10. Al met is dit een interessante uitspraak die inzicht geeft in de reikwijdte van de coördinatieverplichting van aannemers. Door het sluiten van een coördinatieovereenkomst kan een contractuele relatie worden gecreëerd tussen de aannemer en de nutsaannemer. Wederzijdse informatie-, waarschuwings- en samenwerkingsverplichtingen geven in beginsel een goed werkbaar afsprakenkader voor de coördinerend nevenaannemer. Het doel van een coördinatieovereenkomst is immers om de coördinatie van de werkzaamheden van de nevenaannemers zo goed mogelijk en zonder vertraging te laten verlopen. De

coördinatieovereenkomst (zeker zonder schadevergoedingsregeling) geeft de coördinator echter geen 'stok om mee te slaan' als één van de nevenaannemers consequent uit de pas loopt. Die bevoegdheid rust alsnog bij de opdrachtgever, waardoor de coördinerend nevenaannemer in dit geval met lege handen was komen te staan.

S. van Gulijk en L.H. Muller

- 1 Stéphanie van Gulijk is hoogleraar Privaatrecht aan de Tilburg University en raadsheer-plv Gerechtshof Amsterdam en Lenneke Muller is advocaat bij Construct Advocaten in Elst.
- 2 *Asser van den Berg 7-VI 2017/217*, onder verwijzing naar M.A.M.C. van den Berg, *Samenwerkingsvormen in de bouw* (diss. Tilburg), Deventer: Kluwer 1990, nr. 221 en 277.
- 3 Zie daarover uitgebreid: S. van Gulijk en L.H. Muller, 'Het belang van coördinatie bij nevenaanneming', TBR 2011/58 (*tbr/2011-58*), p. 316. Zie over coördinatie in bouwprocessen uitgebreid H.P.C.W. Strang, *Toezicht en coördinatie in het bouwproces* (diss. TU Delft), Den Haag: IBR 2018, i.h.b. p. 208-209 voor het belang van coördinatie in bouwprocessen en p. 283 en 300 voor coördinatie bij nevenaanneming.
- 4 *Asser van den Berg 7-VI 2017/217*.
- 5 *Asser van den Berg 7-VI 2017/219*.
- 6 *Asser van den Berg 7-VI 2017/223*; Van Gulijk en Muller, TBR 2011/58 (*tbr/2011-58*), p. 317.
- 7 Zie bijvoorbeeld RvA 30 april 2018, nr. 35.749 (rov. 20).
- 8 Het betreft een tussenvonnis nu een comparitie van partijen is bevolen, zie rechtsoverweging 4.50. Uit navraag bij de rechtbank is gebleken dat het geschil (nog) geen verder gerechtelijk gevolg heeft gekregen.
- 9 Hiermee werd in het bestek afgeweken van par. 31-2 UAV 2012.
- 10 Rechtsoverweging 3.2.
- 11 Rechtsoverweging 4.31.
- 12 Rechtsoverweging 4.32.
- 13 Rechtsoverweging 4.34.
- 14 Zie M.A.B. Chao-Duivis, 'Juridische aspecten van coördinatie' in J.F. de Groot & H.M. Slaghekke, *Frank en Vrij (Thunissen-bundel)*, Den Haag: IBR 2009, p. 33-44.
- 15 Vergelijk r.o. 4.45 en 4.46.
- 16 J.W.A. Meesters & A.S. de Nijs, 'Vertraging in de bouw: samenloop van verdragingsevents', TBR 2021/69 (*tbr/2021-69*), p. 496-505. Zie over deze problematiek ook Hof Arnhem-Leeuwarden, 29 september 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:7797 (<http://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHARL:2020:7797>), m.nt. R.J. Kwaak, TBR 2021/91 (*tbr/2021-91*).

Deel dit artikel ([https://twitter.com/intent/tweet?text=nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting \(neven\)aanneming](https://twitter.com/intent/tweet?text=nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting (neven)aanneming))&via=Instituut_BR&url=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123) ([https://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123&title=nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting \(neven\)aanneming\)&source=IBR Tracker](https://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123&title=nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting (neven)aanneming)&source=IBR Tracker)) ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123&t=IBR Tracker%20nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting \(neven\)aanneming\)](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123&t=IBR Tracker%20nr. 10 - oktober 2021%20TBR 2021-123 Reikwijdte co%C3%B6rdinatieverplichting (neven)aanneming))) (mailto:?subject=IBR Tracker Artikel delen&body=Ik vond dit artikel in IBR Tracker:%0D%0Ahttp://www.ibrtracker.nl/docs/articles/2021/oktober/tbr-2021-123)